

Pletenets' V. M. Features of communication with law enforcement entity that reports of bomb using means of telecommunication. In the article features law enforcement communicating with the person who sends the message about threats to citizens, destruction or damage of property with the use of telephone. It is noted that the increase in the number of investigated criminal offenses largely influenced by increase of terrorist attacks. At the same time police experience considerable difficulties in communicating with the person who sends the message with the appropriate content.

The study allowed to identify the main recommendations of police behavior when receiving notification of danger. Thus, when dealing with a person must exercise restraint, calm and poise. You must pay attention to the noises that accompany a phone conversation, communication delay. As a result can be obtained important information and. It is possible detention at the telephone.

Keywords: *individual offender notification of security threat, telephone.*

Надійшла до редакції 16.04.2015

Воробйова І. А.

здобувач

*(Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя)*

УДК 343.963

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПОДАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Автор досліджує процесуальний порядок подання та забезпечення цивільного позову на стадії досудового розслідування. Встановлено, що моментом виникнення права на подання цивільного позову у сучасному кримінальному процесі виступає ряд обставин, а саме: встановлення факту вчинення злочину; наявність причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) особи та заподіяною шкодою; існування у особи права на відшкодування їй заподіяних збитків (шкоди). Доведено, що юридичну природу цивільного позову у кримінальному процесі становить не процесуальне право особи на відшкодування заподіяної їй шкоди, а матеріально-процесуальні підстави виникнення та функціонування такого права.

Ключові слова: *цивільний позов, позовна заява, цивільний позивач, цивільний відповідач, форма та зміст цивільного позову, досудове розслідування.*

Постановка проблеми. Виконання завдань кримінального провадження вимагає охорони прав, свобод та законних інтересів усіх його учасників. До таких учасників у п. 25 ч.1 ст. 3 КПК України віднесено й цивільного позивача. У зв'язку з цим сьогодні досить нагальною є проблема суворого дотримання прав не лише підозрюваного, обвинуваченого та цивільного відповідача, а й цивільного позивача як особи, якій злочином заподіяно матеріальну та моральну шкоду. Проблемність розглядуваного питання пов'язана з тим, що саме на досудовому етапі кримінального провадження встановлюється особа, яка вчинила злочин, збираються докази її винуватості,

з'ясовується вид та розмір шкоди, яка за рішенням суду у разі задоволення цивільного позову підлягає відшкодуванню у повному обсязі. Тому, враховуючи правові наслідки заподіяної злочином шкоди, КПК України у своїх положеннях встановив вимоги як до самого цивільного позову, так і порядку його подання, забезпечення, доказування та задоволення. Проте незважаючи на актуальність розглядуваного питання, тема процесуального порядку подання цивільного позову на стадії досудового розслідування за чинним КПК України залишається малодослідженою.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Інститут цивільного позову у сфері кримінального судочинства вже ставав предметом наукових досліджень фахівців як в Україні, так і в зарубіжних країнах. До таких вчених, зокрема, доцільно віднести Ю.Р. Адояна, Ю.П. Аленіна, А.М. Белякова Т.Р. Галімова, А.Д. Давлетова, В.Г. Даєва, А.А. Добровольського, З.З. Зінатуліна, Н.С. Кравченка, А.Г. Мазалова, В.Т. Нора, В.М. Тертишника, О.Г. Фіногенова, Н.І. Хандуліна та ін. Також слід згадати, що особливості функціонування інституту цивільного позову на досудовому етапі кримінального провадження досліджували С.О. Александров [1], В.Я. Понарін [2], В.В. Батуєв [3], А.В. Тимошенко [4], С.В. Кравцова [5], Я.О. Клименко [6], Д.О. Прасков'їн [7], Б.Л. Ващук [8] та ін. Оскільки з кінця 2012 р. дія засади змагальності сторін за КПК України поширюється і на досудовий етап кримінального провадження, окремі проблеми теорії та практики функціонування інституту цивільного позову і до цього часу залишаються невирішеними, що й зумовлює актуальність обраної нами теми дослідження.

Метою статті є дослідження процесуального порядку подання та забезпечення цивільного позову на стадії досудового розслідування. Досягти поставленої мети можна вирішенням таких завдань: встановити момент виникнення права на подання цивільного позову у кримінальному провадженні; з'ясувати вимоги до форми та змісту цивільного позову у кримінальному провадженні; дослідити підстави для забезпечення цивільного позову.

Виклад основного матеріалу. Перш за все необхідно вказати, що у нашому дослідженні такі терміни, як «цивільний позов» та «позовна заява», ми будемо розглядати як синоніми, оскільки в ч. 1 ст. 60 КПК України вказано, що особа пред'являє цивільний позов, а в ч. 4 ст. 128 КПК України у зазначеному контексті йдеться про форму та зміст позовної заяви. Також сама ст. 128 КПК України має назву «Цивільний позов у кримінальному провадженні».

Відповідно до ч. 1 ст. 60 КПК України цивільним позивачем у кримінальному провадженні є:

- фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди і яка пред'явила цивільний позов;
- юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди і яка пред'явила циві-

льний позов.

Тобто закон для отримання відповідного статусу встановив три вимоги, а саме: 1) передбачив обов'язковість заподіяння для фізичної та юридичної особи конкретного виду шкоди; 2) передбачив необхідність подання цивільного позову до компетентної особи; 3) вказав на необхідність вчинення щодо такої особи кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння. Під суспільно небезпечним діянням слід розуміти, наприклад, вчинення особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності (ст. 503 КПК України).

Крім того, КПК України в ч. 2 ст. 60 передбачив, що права цивільного позивача виникають з моменту подання особою цивільного позову, а не з моменту винесення слідчим, прокурором постанови про визнання цивільним позивачем, як це було за КПК України 1960 р. Вказана обставина позбавляє практику зайвого формалізму, однак повинна орієнтувати на те, що відсутність у особи одночасно трьох описаних вище складових для виникнення її статусу є підставою для відмови у визнанні особи цивільним позивачем. Відмова слідчого у визнанні особи цивільним позивачем є процесуальним рішенням, яке повинно оформлюватися з дотриманням вимог, передбачених ст. 110 КПК України, а саме постановою про відмову у визнанні цивільним позивачем. Зазначену постанову слідчого на підставі ст. 303 КПК України може бути оскаржено до слідчого судді протягом десяти днів з моменту її винесення. Наголосимо на тому, що про прийняте рішення визнати особу цивільним позивачем спеціально виносити постанову не потрібно, оскільки законодавець у ст. 60 та ст. 128 КПК України фактично об'єднав момент отримання особою статусу цивільного позивача та подання нею цивільного позову.

Системний аналіз матеріалів практики вказав на те, що існують три типові випадки подання цивільного позову. Перший випадок – коли одна особа одночасно виступає як потерпілий та цивільний позивач. Другий – коли особи потерпілого і цивільного позивача не збігаються. Третій передбачає право прокурора самостійно подати цивільний позов для захисту інтересів держави або окремих громадян, що регламентовано у ч. 3 ст. 128 КПК України. Однак наведені нами випадки подання позовної заяви не змінюють наявних вимог закону до змісту та форми цивільного позову. Відповідно до положень ч. 4 ст. 128 КПК України форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства. На нашу думку, важливість з'ясування наявних вимог до форми та змісту цивільного позову у сфері кримінального судочинства посилюється тим фактом, що, з одного боку, воно здатне забезпечити його належне функціонування у сфері кримінального судочинства, а з іншого, як за результатами власного статистичного дослідження зазначає В.В. Батуєв, у разі вчинення корисливих злочинів особа, заявляючи цивільний позов, у 84 % випадків розраховує на відшкодування збитків [3]. Тому рівень відновлення та забезпечення майнових прав особи, потерпілої від злочину, впливає на престиж правоохоронних та судових органів і є невід'ємним складником рівня довіри

громадян до всієї правоохоронної та судової системи.

Ураховуючи, що досудове розслідування повинно відбуватися у письмовій формі, на нашу думку, доволі дискусійним є твердження Я.О. Клименка про те, що цивільний позов може бути заявлений як у письмовій, так і в усній формі. Про факт усної заяви (подання) цивільного позову вчений пропонує слідчому складати протокол [6, с. 10]. Вчений, скоріш за все, провів аналогію між ініціюванням самого кримінального провадження (усною заявою або повідомленням про злочин) та поданням цивільного позову. Однак зазначені інститути виконують абсолютно різні функції. Також, дискутуючи щодо обґрунтованості зазначеного твердження вченого, доцільно вказати на те, що згідно із ч. 3 ст. 128 КПК України прокурор наділений правом подавати цивільний позов в інтересах громадян саме в тих випадках, коли вони через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права. Враховуючи ту обставину, що за наслідками подання цивільного позову можуть бути суттєво обмежені майнові права конкретної особи (цивільного відповідача) навіть на досудовому етапі кримінального провадження, а також враховуючи право прокурора, передбачене в ч. 3 ст. 128 КПК України, ми вважаємо за доцільне у чинному КПК України не запроваджувати змін та залишити одну письмову форму ініціювання цивільного позову на досудовому етапі кримінального провадження.

Наявна дискусія щодо публічної чи приватно-публічної [6, с. 8-9 ; 8, с. 17; 9, с. 6-15; 10, с. 172-179; 11 с. 4-5, 11; 12, с. 108-112] природи цивільного позову в науці кримінального процесу, на нашу думку, перестає бути актуальною у кримінальному судочинстві, побудованому на засадах змагальності, оскільки така форма судочинства вже сама по собі зумовлює приватно-публічну специфіку подання та доведення цивільного позову. Відповідно, моментом виникнення права на цивільний позов у сучасному кримінальному процесі є встановлення факту вчинення злочину (внесення відомостей до ЄРДР); наявність причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) особи та заподіяною шкодою; існування у особи права на відшкодування заподіяних їй збитків (шкоди). Сама наявність цивільного відповідача та/або встановлення конкретної особи, яка вчинила злочин, на нашу думку, не є обов'язковою умовою для реалізації права особи на подання цивільного позову.

Зазначені обставини підкреслюють, що юридичну природу цивільного позову у кримінальному процесі становить не саме процесуальне право особи на відшкодування заподіяної їй шкоди, а матеріально-процесуальні підстави його виникнення та функціонування, до яких слід віднести: факт вчинення злочину та заподіяння шкоди; встановлення причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) особи та заподіяною шкодою; визнання особи цивільним позивачем; перспективна можливість встановлення особи цивільного відповідача.

Указані вище умови та підстави виникнення самого права на подання цивільного позову, а також зазначена нами юридична природа цивільного позову у кримінальному судочинстві переконливо свідчать про існування специфічних, а не формальних вимог до форми та змісту цивільного позову по-

рівняно з положеннями ст. 119 та ст. 120 ЦПК України. Таке твердження є обґрунтованим, незважаючи на пряму вказівку у ч. 4 ст. 128 КПК України на те, що форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства, оскільки подання цивільного позову передбачено з моменту внесення відомостей до ЄРДР, а також і з тієї причини, що на момент його подання органами досудового розслідування може бути не встановлено особу, яка вчинила злочин. Тому не менш дискусійним у науці та на практиці є питання щодо наявних вимог до форми та змісту цивільного позову у сфері кримінального судочинства, особливо коли він подається на досудовому етапі кримінального провадження. Додаткова необхідність з'ясування цих обставин зумовлена і тим, що, відповідно до змісту ст. 92 КПК України, обов'язок доказування обставин, передбачених у ч. 1 ст. 91 зазначеного Кодексу, покладається на слідчого та прокурора. Наприклад, у слідчих та прокурорів справедливо виникають запитання про те, які вимоги положень ст. 119 та ст. 120 ЦПК України в контексті ч. 4 ст. 128 КПК України повинні діяти для визнання цивільного позову належно оформленим, коли: злочин вчинено в умовах неочевидності; підслідність та підсудність кримінального провадження може бути змінена до кінця його закінчення, а отже, назва суду на момент подання цивільного позову може бути невідома чи змінена у зв'язку з об'єднанням кримінальних проваджень; злочин вчинило декілька осіб; злочин вчинило декілька осіб і одна із них перебуває у розшуку, а інша затримана. Зазначені вище приклади типових слідчих ситуацій дозволяють нам зробити висновок про те, що у сфері кримінального судочинства, особливо на досудовому етапі, вимоги до змісту цивільного позову можуть бути обмеженими (специфічними), на відміну від сфери цивільного судочинства.

Проведений системний аналіз положень ст. 119 та ст. 120 ЦПК України, а також ст. 91, ст. 92 та ч. 4 ст. 128 КПК України демонструє, що під час досудового слідства вимоги до цивільного позову доцільно розділити на дві групи: перша – ті, які діють в обмеженому вигляді, а друга – які взагалі можуть не діяти, враховуючи існування обов'язку доказування, передбаченого ч. 1 ст. 92 та ст. 291 КПК України.

Так, наприклад, обмежено діють ті вимоги ст. 119 та ст. 120 ЦПК України, які на момент подання цивільного позову можуть бути ще не відомі цивільному відповідачу, у зв'язку з чим у цивільного позивача не існує фактичної можливості зазначення їх у тексті свого цивільного позову. На його подання він має право вже з моменту внесення відомостей до ЄРДР на підставі положень ст. 61 КПК України, а саме: найменування суду, до якого подається заява (п. 1 ч. 2 ст. 119 ЦПК України); ім'я (найменування) відповідача (п. 2 ч. 2 ст. 119 ЦПК України); виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги (п. 5 ч. 2 ст. 119 ЦПК України).

У свою чергу, можуть взагалі не діяти деякі вимоги ст. 119 та ст. 120 ЦПК України (у зв'язку з тим, що їх встановлення є завданням органів досудового розслідування та прокуратури, а крім того, вони підлягають своєму

зазначенню в обвинувальному акті (ст. 291 КПК України)), а саме: зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину (п. 6 ч. 2 ст. 119 ЦПК України); перелік документів, що додаються до заяви (п. 7 ч. 2 ст. 119 ЦПК України). Оскільки такі дані знаходяться у розпорядженні прокурора і перебувають у матеріалах кримінального провадження, цілком логічно, що вони можуть бути навіть не відомі цивільному позивачу на момент подання позову. Також, на нашу думку, у сфері кримінального судочинства не діє вимога ЦПК України, передбачена у ст. 120, згідно з якою «позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб» [13], оскільки в ч. 2 ст. 120 ЦПК України зазначено, що правила цієї статті щодо подання копій документів не поширюються на позови, що виникають із відшкодування шкоди, завданої внаслідок вчинення злочину.

На практиці також можуть мати місце випадки, коли зміст позовних вимог та ціна позову щодо вимог майнового характеру (п. 3 та п. 4 ч. 2 ст. 119 ЦПК України) можуть не збігатися із розміром шкоди, встановленої органами досудового розслідування, наприклад, щодо кількості викраденого майна (речей, предметів) та його вартості. Однак заявити (вказати) саме такий розмір цивільного позову, який вважає цивільний позивач, він має повне право. Проте КПК України у нормі ч. 1 ст. 337, що має назву «Визначення меж судового розгляду», зазначив, що судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта. У іншій частині незбігання цивільного позову (щодо кількості викраденого майна та його вартості) даний судовий розгляд не проводиться, а цивільний позов, відповідно, підлягає частковому задоволенню у рішенні суду. Якщо питання стосується кількості викраденого майна (в частині, не доведеної під час досудового розслідування), а не його вартості, то органи досудового розслідування повинні почати нове кримінальне провадження або продовжити розслідування виділеної частини матеріалів, яке повинно бути здійснене за рішенням слідчого, прокурора перед направленням матеріалів до прокуратури з обвинувальним актом. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень із даного питання вказало нам, що у випадку встановлення органами досудового розслідування розбіжності або недоведення вини підозрюваного щодо частини викраденого майна потерпілого (цивільного позивача) та розміру заявленого цивільного позову таке виділення матеріалів перед направленням кримінального провадження до прокуратури не проводиться. Зазначена обставина є недоліком слідчо-судової практики.

Наступною проблемою практики є порядок та підстави забезпечення поданого цивільного позову. Так, ст.ст. 170-171 КПК України передбачено, що арешт майна підозрюваного або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану його діями, є одним із першочергових заходів, який вживається слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора та цивільного позивача для забезпечення заявленого цивільного позову.

Однак на практиці необхідно враховувати, що положення ч. 2 та ч. 3 ст. 171 КПК України передбачають дві окремі групи вимог до змісту клопотання про арешт майна, існування яких, на нашу думку, зумовлено різною метою і підставами накладення такого арешту.

Так, необхідно констатувати, що *першою підставою* накладення арешту на майно є *загальна необхідність* позбавити підозрюваного або інших осіб можливості використовувати, розпоряджатися та відчужувати певне майно до скасування його арешту. Відповідно, мета застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження пов'язана із необхідністю збереження доказів (ч. 2 ст. 170 КПК України), забезпеченням у подальшому можливої конфіскації майна у випадках, передбачених законом (ч. 1 ст. 170 КПК України). *Другою підставою* накладення арешту на майно є *спеціальна необхідність* позбавити підозрюваного або інших осіб можливості відчужувати конкретне майно до вирішення справи по суті. Відповідно, його метою є забезпечення заявленого цивільного позову у кримінальному провадженні.

Отже, розмежування наявних на практиці підстав та мети подання клопотання про накладення арешту на майно за своїми наслідками висуває і різні вимоги до клопотання. У першому випадку (загальної необхідності, що регламентована у ч. 2 ст. 171 КПК України) до таких вимог закон відносить: 1) вказівку на підстави, у зв'язку з якими потрібно здійснити арешт майна; 2) перелік і види майна, що належить арештувати; 3) документи, що підтверджують право власності на майно, що належить арештувати; 4) копії документів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи (наприклад, ч. 6 ст. 132 КПК України вимагає надання витягу з ЄРДР, а ч. 3 вказаної статті зобов'язує навести конкретні потреби досудового розслідування у застосуванні такого заходу тощо).

Натомість вимоги до клопотання про накладення арешту на майно у зв'язку із забезпеченням цивільного позову (спеціальна необхідність, регламентована у ч. 3 ст. 171 КПК України) є значно меншими за своїм обсягом, а саме: 1) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 2) докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди. На нашу думку, доказами факту заподіяння шкоди є подана заява про кримінальне правопорушення та розпочате за нею досудове розслідування, а доказами розміру завданої шкоди може виступити заявлений цивільний позов, опис викрадених речей та вказівка на їх вартість у протоколі допиту потерпілого (цивільного позивача), а також інших доданих цивільним позивачем документів на обґрунтування своїх позивних вимог (чеки, квитанції, гарантійні талони, документи, які підтверджують право власності, та інші фото- чи відеоматеріали перебування у власності потерпілого (цивільного позивача) такого майна). Також необхідно враховувати у слідчо-судовій практиці, що сам факт вчинення злочину та кількість викраденого майна може навіть і не оспорюватися стороною захисту, однак вони завжди мають право поставити під сумнів зазначену цивільним позивачем (потерпілим) вартість такого майна.

Як справедливо зазначають окремі вчені, вжиття заходів процесуально-

го примусу, спрямованих на забезпечення цивільного позову та аналіз змісту самого поняття забезпечення цивільного позову у кримінальному судочинстві, дозволяє виділити такі стадії такої діяльності: а) виявлення майна і цінностей, що можуть бути звернені на відшкодування шкоди за цивільним позовом; б) накладення арешту на таке майно; в) забезпечення збереження арештованого майна [6, с. 12]. Однак необхідно вказати, що на практиці відсутні дієві механізми вжиття таких заходів слідчим та/або прокурором (наприклад, не існує об'єднаних баз даних власності рухомого чи нерухомого майна осіб, їхніх доходів, вкладів та банківських рахунків тощо). Вказані обставини унеможливають на сучасному етапі вжиття дієвих заходів для відшукування такого майна цивільного відповідача з метою забезпечення цивільного позову.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що для отримання статусу цивільного позивача законом передбачено настання трьох обставин, а саме: заподіяння конкретного виду шкоди для фізичної та юридичної особи; подання цивільного позову до компетентної особи; вчинення стосовно такої особи (її майна, речей тощо) кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння.

Також вивчення матеріалів практики вказало на існування трьох типових випадків подання цивільного позову: цивільний позов подано цивільним позивачем, який є одночасно і потерпілим у даному кримінальному провадженні; цивільний позов подано цивільним позивачем, котрий не є потерпілим; цивільний позов подано прокурором у випадках, передбачених законом.

Виникнення права на цивільний позов утворює сукупність таких обставин: 1) факт внесення відомостей до ЄРДР стосовно конкретного злочину; 2) причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) особи та заподіяною шкодою; 3) право особи на відшкодування заподіяної їй шкоди. Така умова, як встановлення органами досудового розслідування чи прокурором особи підозрюваного або іншої особи, яка в силу закону здатна нести цивільну відповідальність, не є обов'язковою для реалізації права на подання цивільного позову. Також, на нашу думку, необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 62 КПК України і вказати, що особа визнається цивільним відповідачем не з моменту подання стосовно неї цивільного позову, а з моменту винесення слідчим або прокурором мотивованої постанови про визнання особи цивільним відповідачем. Така умова нівелюватиме всі проблеми практики, пов'язані із необхідністю дотримання у змісті цивільного позову вимог, передбачених ст.ст. 119-120 ЦПК України. Однак за таких обставин на практиці можуть виникнути ситуації, коли під час проведення підготовчого судового засідання за рішенням судді цивільний позов потребуватиме свого уточнення та доповнення цивільним позивачем згідно з відомостями, зазначеними в обвинувальному акті. Така поведінка суду (з метою уточнення позовних вимог), на нашу думку, буде відповідати вимогам змагального кримінального процесу.

Подальші наукові дослідження зазначеної проблематики необхідно продовжити за такими напрямками, як з'ясування поняття та сутності інститу-

ту цивільного позову у кримінальному судочинстві, встановлення особливостей функціонування інституту цивільного позову на судових стадіях кримінального процесу.

Бібліографічні посилання

1. *Александров С.А.* Правовые гарантии возмещения ущерба в уголовном процессе (досудебные стадии): [монография] / С.А. Александров. – Горький, 1976.
2. *Понарин В.Я.* Производство по гражданскому иску при расследовании уголовного дела : [монография] / В.Я. Понарин. – Воронеж, 1978.
3. *Батуев В.В.* Обеспечение при расследовании преступления гражданского иска потерпевшего : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. – М., 1999 [Электронный ресурс] / В.В. Батуев. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/95686.html>
4. *Тимошенко А.В.* Теоретические и практические вопросы гражданского иска в предварительном расследовании : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.В. Тимошенко. – Челябинск, 2002.
5. *Кравцова С.В.* Уголовно-процессуальный статус гражданского истца и гражданского ответчика на стадии предварительного расследования (Понятие, сущность и основания возникновения) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С.В. Кравцов. – Санкт-Петербург, 2003.
6. *Клименко Я.О.* Цивільний позов як одна із форм забезпечення слідчим відшкодування шкоди, завданої злочинцем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Я.О. Клименко. – К., 2003.
7. *Прасковьян Д.А.* Обеспечение гражданского иска на досудебных стадиях по УПК РФ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Д.А. Прасковьян. – Саратов, 2004.
8. *Ващук Б.Л.* Предмет доказування в цивільному позові у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Б.Л. Ващук. – К., 2007.
9. *Мазалов А.Г.* Гражданский иск в уголовном процессе : [монография] / А.Г. Мазалов. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 1977.
10. *Можаровська К.В.* Юридична природа цивільного позову у кримінальному судочинстві / К.В. Можаровська // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. № 56. – С. 172–180.
11. *Сенин Н.Н.* Возмещение вреда, причиненного преступлением, в уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Н.Н. Сенин. – Томск, 2004.
12. *Томіленко П.* Цивільний позов прокурора в порядку захисту інтересів держави у кримінальному провадженні / П. Томіленко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 3. – С. 107–114.
13. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 18.03.2004 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1396548366806958>.

Воробьева И. А. Процессуальный порядок подачи и обеспечения гражданского иска на стадии досудебного расследования. В предлагаемой статье автор исследует процессуальный порядок подачи и обеспечения гражданского иска на стадии досудебного расследования. Системный анализ положений ст. 61, ст. 62, ст. 128 УПК Украины и ст. 119 и ст. 120 ГПК Украины позволил обосновать вывод, что для получения статуса гражданского истца законом установлен ряд требований, а именно: наличие причинения конкретного вида вреда физическому или юридическому лицу; необходимость подачи гражданского иска компетентному лицу; совершение в отношении такого лица уголовного правонарушения или иного общественно опасного деяния. Доказано, что моментом возникновения права на гражданский иск в современном уголовном процессе выступает на-

личие ряда обстоятельств: установление факта совершения преступления; наличие причинной связи между действиями (бездействием) лица и причиненным вредом; существование у лица права на возмещение причиненного ущерба (вреда). Установлено, что существующие требования к форме и содержанию гражданского иска, предусмотренные в ст. 119 и ст. 120 ЦПК Украины (на этапе досудебного расследования), целесообразно разделить на две группы: те, которые подлежат частичному соблюдению, и те, которые вообще могут быть не соблюдены в силу специфики уголовного производства. Предлагается внести изменения в ч. 2 ст. 62 УПК Украины и предусмотреть, что лицо признается гражданским ответчиком не с момента подачи в отношении него гражданского иска, а с момента вынесения следователем или прокурором мотивированного постановления о признании лица гражданским ответчиком.

Ключевые слова: *гражданский иск, исковое заявление, гражданский истец, гражданский ответчик, форма и содержание гражданского иска, досудебное расследование.*

Vorobyova I. A. Procedural order of presentation and ensuring civil action in pretrial investigation. This article examines the procedural order of presentation and ensuring civil action in pretrial investigation. Carried out systematic analysis of the provisions of Art. 61, Art. 62, Art. 128 of CPC of Ukraine and Art. 119 and Art. 120 of Civil Procedure Code of Ukraine, the results of which proved that the status of civil party law provides a number of requirements, namely: committing against that person a criminal offense or other socially dangerous act; infliction particular type of damage; presentation a civil action to a competent person. Also proved that the moment of occurrence the right of presentation of civil action in modern criminal process serves a number of circumstances, namely: establishing the fact of the offense; causal connection between the actions (or inaction) of the person and the damage; existence of a person to her right to compensation of losses (damage). It was established that the existing requirements for the form and content of civil action provided for in Art. 119 and Art. 120 CPC of Ukraine during the pretrial investigation are divided into two groups, namely those subject to partial compliance, and those who do may be underexposed, because of the nature of criminal proceedings. The author substantiated expediency of introducing amendments to ch. 2 Art. 62 of CPC of Ukraine and has predicted that person is recognized civil defendant not with the moment of presentation regarding her civil action, and with the delivery by an investigator or prosecutor reasoned decision on recognition as civil defendant. The author argues that the legal nature of civil action in criminal proceedings is not a procedural right to a compensation for her injury and material grounds of procedural and functioning of such right.

Keywords: *civil action, statement of claim, civil plaintiff, civil defendant, form and content of civil claim, pretrial investigation.*

Надійшла до редакції 27.10.2015